

után Katalin férjével Pomerániába költözött s 1644. augusztus 27-én Schöningenben hunyt el. Ez azonban már egy másik történet.

Sopron város eleinte minden bizonnyal nagy szívvvel, talán az „Erdélyből száműzött” özvegy fejedelemszöveg iránti rokonszenvvel is fogadta Katalin udvarát. Csak Brandenburgi Katalin és kísérőinek anyagi – és talán erkölcsi – túlkapásai magyarázhatják, hogy a város tanácsa a bécsi pénzügyi intézményeknél végül is tovább tanácsolta ezt az Erdélyből kiköltözött, s rájuk nézve terhes udvart.

Függelék

Potentissime atque Invictissime Caesar, Rex et Domine Domine nobis Clementissime Sacratissima Caesar[ea] Regia[ue] Ma[est]a[s] V[est]ra adhuc clementissime recor-dari dignabitur, qualiter anno proxime elapso ad Ejusdem Ma[est]a[t]is V[est]rae mandatum, Serenissimam Principissam Brandenburgicam viduam Bettlényanam ejusdemque familiam per totius fere anni curriculum, tum mansionis commoditate, tum caeterorum quoque alimentor[um] et victualium subministracione, non sine maximo nostro dispendio intertenuimus, ad aliquot mille florenos hungar[icos] in eum solum finem erogantes. Quia autem Sacratissima Caes[area] Reg[ia] Ma[est]a[s] V[est]ra, penes praememoratum mandatum in id quoque clementissime se resolvit: quod totum illud, quicquid ad sustentationem praelibatae Principissae ejusdemque familiae subministraverimus in sortem et defalcationem proxime imponen[dae] taxae ab hac Civit[ate] solvi solitae cedere debeat. Ea propter Sacratissimae Caesar[ae] Regiaeque Ma[est]a[t]is V[est]rae hisce humilime supplicamus quatenus Inclitam Cameram Hungaricam super hac Ma[est]a[t]is V[est]rae clementi resolutione certificare, Eidemque quo ratione praedictor[um] expensorum certum nobiscum ineant computum, eademque in futurae taxae defalcationem sine aliquali renitentia vel difficul[tat]e recipiant per solitam Commissionem benigne demandare dignetur Sacratissimae Caesar[ae] Regiae Ma[est]a[t]is V[est]rae pro clementissima reso-lutione humilime nos commendantes.

Sacratissimae Caesar[ae] Regiaeque

Ma[est]a[t]is V[est]rae

Humilimi et Subjectissimi

Subditi

Mag[ist]r[at]us Civium, Iudex Caeterique Iurati cives Liber[ae] Reg[iae] Civitatis Soproniensis

Ad Sacratissimam Caesar[eam] Regiamque Majestatem Dominum Dominum n[ost]rum Clementissimum

Humilima Supplicatio

Mag[ist]ri Civium, Iudicis caeterorumque Iuratorum Civium Liberae Regiae Civitatis Soproniensis⁶⁷

FAZEKAS ISTVÁN | Szenttamásy Máté erdélyi

⁶⁷ A levél tartalmáról, a forrás feltalálási helyéről lásd az 54. sz. jegyzetet és a hozzá tartozó főszöveget.

püspök, csornai prépost élete és működése

A 17. században működő csornai prépostok sorában külön hely illeti meg az erdélyi származású Szenttamásy Mátét (1606/1607–1676), aki a csornai templom újjá-építőjeként, a prépostság épületének átalakítójaként, a hiteleshely újraszervező-jeként, illetve a prépostság vagyoni helyzetének rendezőjeként szerzett érdemeket. Személye azért is érdekes, mert benne a katolikus megújulás jelentős pozíciót bírt egyházi személyeinek egyik érdekes típusa jelenik meg, életpályája ily módon alkalmas néhány jelenség alaposabb szemrevételezésére.

Szenttamásy Máté egyházi pályája

Szenttamásy Máté a Csíkszeredától északra fekvő erdélyi Csíkszenttamáson született 1606/1607 körül, mint egy halálakor készült feljegyzés mondja „tisztesseges szülöktől” (*parentibus honestis*).¹ Élete tehát a történeti Magyarország keleti peremvidékéről, a Csíki-medencéből vezetett a nyugati határszélig, a Rábaközig. Az első személyére vonatkozó adat a nagyszombati jezsuita gimnázium matrikulájából származik, amely szerint az 1634/1635. tanévben a gimnázium utolsó előtti, úgynevezett *poetica* osztályának volt a tanulója. Nem egyedi jelenségre ekkoriban, hogy tehetséges erdélyi katolikus fiatalok a királyi Magyarországra kerültek tanulmányaik folytatása végett. Ugyanis Erdélyben ekkor csak Kolozsmonostoron működött katolikus iskola, a gimnázium alsóbb évfolyamaival. Ha valaki nem akarta gyermekét protestáns kollégiumba járatni, a felsőbb tanulmányok elvégzésére már a fejedelemség határán kívül kellett iskolát keresni. Ehhez a kolozsmonostori iskolát működtető jezsuita rend a maga kapcsolataival nagy segítséget nyújtott főleg azoknak, akik egyházi pályára készültek.

Minden bizonnyal a jezsuita rend kapcsolatrendszerének köszönhető, hogy az 1634/1635. évi 49 fős nagyszombati *poetica* osztályban hat erdélyi származású diák is volt; Bálintffy Ferenc erdélyi nemes, Pálfalvai János – aki nem azonos a későbbi püspökkel –, László János, a későbbi erdélyi püspöki helynök, Szenttamásy Gergely, a későbbi háromszéki főesperes – aki nem kizárt, hogy rokona hősünknek –, továbbá Szenttamásy Máté.² A következő tanévben, az 1635/1636-osban már a legfelső gimnáziumi osztály, a *retorica* tanulója. A matrikula bejegyzése szerint

¹ Gallya Mihály, Szenttamásy egykori alumnusa, későbbi konventuálisa által írt „Memoria” szerint. Győr-Moson-Sopron Megye Sopron Levéltára (=GYMSMSL), Csornai Premontrei Konvent Hiteleshelyi Levéltára, Felvállási jegyzőkönyv / Protocollum VI. köt. (=Csornai hith. It. Prot. VI.) Nr. 147. (A soproni levéltárban való kutatásaimat Dominkovits Péter főlevéltáros úr kollegiális segítsége nagymértékben megkönnyítette, ezúton mondok neki köszönetet ezért.) A forrást idézi: *Horváth Antal: A csornai premontrei prépostság kommandátorai a XVI–XVII. században.* Klny. A csornai Premontrei Kanonokrend Keszthelyi Gimnáziumának 1941–1942. tanévre kiadott évkönyvéből. S. I., s. d., 15. Szenttamásy máig legteljesebb életrajza, végrendelete publikálásával: *Temesváry János: Erdély választott püspökei 1618–1695.* I–II. köt. Szamosújvár, 1913–1914. II. köt. 17–30, 88–93.

² Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár Kézirattára, Batthány-gyűjtemény Cat. IX. Tit. I. f. „Matricula Gymnasii Tyrnaviensis (1616–1695)” 1634/1635. tanév *poetica* osztályának névsora.

ugyanakkor négy másik társával, köztük László Jánossal együtt az érsek, Pázmány Péter növendéke, azaz az esztergomi főegyházmege Szent Istvánról nevezett szemináriumának a seminaristája.³ Ez egyben azt is jelenti, hogy Szenttamás az egyházi pálya mellett döntött. Az erdélyiek csapata ebben az évben két új taggal egészült ki Körössy Zsigmond erdélyi nemes, illetve a román származású Gabriel Ivul, a későbbi neves jezsuita személyében.⁴

Egyetemi tanulmányok végzésére érseke Bécsbe küldte, hisz 1623 óta itt működött az akkori esztergomi egyházmegye legnagyobb szemináriuma, a Pazmaneum, amely mintegy ötven klerikust fogadott magába.⁵ Szenttamás 1637. november 15-én iratkozott be a bécsi egyetemre, és 1638. április 25-én tette le a pazmanisták számára előírt fogadalmat.⁶ Sajnos egyetemi tanulmányairól nem sokat tudunk. Az egyik későbbi vizitációs adat szerint Szenttamás viselte a *filozófia magiszter* címet, amely azt jelentette, hogy elvégezte a három éves filozófiai kurzust, és utána letette a kötelezően előírt nyilvános vizsgát.⁷ Ha igaz ez az állítás, illetve az a feljegyzés, hogy csepregi működése előtt (1644) rövid ideig Komjátiban volt plébános, akkor a komoly négy éves teológiai kurzusnak vagy csak az elejét végezte el, vagy a korban szokásos két éves „gyorstalpaló” kurzust, a casista vagy más néven a morális kurzust járta ki. Ez csupán a lelkipáztorkodáshoz elengedhetetlenül fontos legszükségesebb ismeretek átadást célozta meg, az elméleti alapvetés közvetítésének igénye nélkül. Ebben az időben egyébként sűrűn megesett a nagyfokú paphiány miatt, hogy csak a legkiválóbb képességű kispapoknak adatott meg a lehetőség a teljes négy éves kurzus elvégzésére, így a többség kénytelen volt a gyakorlati ismeretek elsajátításának a lehetőségével megelégedni. Felszentelésének és papi szolgálata kezdetének pontos időpontja egyelőre nem ismert, de egyéb életrajzi adatokból kifolyólag ez valószínűleg 1643-ra eshetett.

A már többször idézett rövid, nekrológszerű életrajzi vázlat szerint lelkipáztorkodási működésének első állomása az esztergomi egyházmegye nyitrai főesperes-ségében fekvő Komjáti lett volna, de a fiatal pap itt csak rövid időt töltött, és hamarosan új plébániára, sőt új egyházmegyébe került át. 1643 novemberében Nádasdy (III.) Ferenc gróf katolikus hitre tért, és nem sokkal később megkezdte kiterjedt birtokain is a katolikus hit bevezetését. Ehhez nem volt elég a protestáns prédikátorok eltávolítása, hanem helyükbe katolikus papokat is kellett helyezni. A győri egyházmegye önerőből nem volt képes a helyzetet megoldani. Így került Szenttamás Lippay György esztergomi érsek

³ A már idézett Memoria szerint is „in numerum clericorum seu alumnorum S. Stephani regis” került felvételre. GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VI. Nr. 147.

⁴ Szenttamás neve mellett az alábbi megjegyzés áll: “nobilis Ungarus Transylvaniensis, Eminentissimi Cardinalis Alumus” Uo. 1635/1636. tanév rhetorica osztályának névsora.

⁵ A Pazmaneum történetére: *Fazekas István: A Pázmáneum története az alapítástól a jozefinizmus koráig* (1623–1784). In: Zombori István (szerk.), *A bécsi Pázmáneum*. Bp., 2002. 9–177.

⁶ Die Matrikel der Universität Wien. Bd. IV. 1579/II–1658/59. Bearb. von Franz Gall und Hermine Paulhart. Wien–Köln–Graz, 1974. 150. *Fazekas István: A bécsi Pazmaneum magyarországi hallgatói 1623–1918* (1951). Bp., 2003. Nr. 111. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban; 8.).

⁷ *Buzás, Josef: Kanonische Visitation der Diözese Raab aus dem 17. Jahrhundert* Bd. I–IV. Eisenstadt, 1966–1969. (Burgenländische Forschungen; 52–55.) Bd. I. 110. A már többször idézett Memoria is úgy tudja, hogy „gradibus etiam Academicis nobilitatus est”. GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VI. Nr. 147.

jóvoltából „kölcsönbe” 1643 legvégén, vagy 1644 elején Csepregre, az ún. felső templomba plébánosnak. Odakerülési körülményeire világot vet Lippay érsek 1644. január 15. keltezéssel Esterházy Miklóshoz intézett levele: „Im egy papot küldöttem Nádasdy uramnak Csepregbe, igen jámbor tudós egyházi ember, bizony dolog hogy én is igen kedveltem, de nagyobb jóért, és Nádasdy uram kedvéért odabocsátottam, kegyelmed patrocíniuma alá commendálom, és kérem legyen jó akarattal hozzá. Draskovith uramnak dispositiójára sem el vitelére máshová ötet nem hagyom, hanem fenntartom jussomat, hogy ha máshová kellek vinni, én hozzáam való kötelessége fennmaradjon.”⁸ Azaz, az érsek valóban csak kölcsönbe adta papját, nem is annyira az általa különösen nem kedvelt győri püspök, ifjabb Draskovich György, mint inkább Nádasdy Ferenc és az ügy kedvéért.

Csepreg egyáltalában nem tartozott a könnyű állomáshelyek közé. A mezőváros a vidék egyik legjelentősebb települése volt, evangélikus iskolájának köszönhetően pedig messze vidéken ismertségnek örvendett. A mezővárosban az idők folyamán tehető parasztpolgárokból álló, öntudatos evangélikus közösség jött létre, amelynek katolikussá tétele nem volt könnyű feladat.⁹ Az 1647-ből fennmaradt katolikus vizitáció némi világot vet a csepregi állapotokra. A vizitátor, Csákány János locsmándi főesperes Szenttamásyt, aki ekkor már esperes, kiváló férfiúnak minősítette, aki a lelkek megtérítésén serénykedett. A mezővárosban élő mintegy 350 telkes jobbágy közül ekkor már 250 volt katolikus, 97 maradt meg evangélikus hite mellett. A katolikusok jelentős részét a vizitátor szerint a plébános térítette meg.¹⁰ Ezzel egybehangzik Gallya Mihály rövid életrajzában a csepregi évekre vonatkozó néhány sor is.¹¹ A megtérés persze nem jelenti azt, hogy minden ízüken katolikussá is lettek azonnal a tegnapi evangélikusok. A formai katolikusságtól hosszú út vezetett a katolikus szokásrendet átvevő, liturgikus gyakorlatot átélő, életét katolikus normák szerint szervező közösségig. E folyamat kibontakozásában, gyorsításában vagy éppen lelassításában nagy szerephez jutott a mindenkori lelkipásztor. Úgy tűnik, hogy Szenttamásy képes volt alkalmazkodni a vegyes felekezetű közösséghez, és elfogadható módon tudta nyílt konfliktus nélkül közvetíteni felekezete tanítását és normavilágát. Igaz, a környékben „térítő” hírébe került, de a forrásokban nem bukkan fel egyéb, őt illető negatív tartalmú jelző. Minden jel szerint a mindennapi életben is megállta a helyét. Plébániája anyagi ügyeit rendben tartotta, és kilenc

⁸ *Tusor Péter*: Lippay György esztergomi érsek levelei királyságbeli főurakhoz I–II. köt. ELTE Egyetemi Szakdolgozat. Kézirat. Bp., 1994. I. köt. 124–125.

⁹ Csepreg történetére: *Farkas Sándor*: Csepreg mezőváros története. Bp., 1887.

¹⁰ Buzás: *Kanonische Visitation*, Bd. I. 110–112. A vizitációt közölte már Farkas Sándor is. Farkas: Csepreg mezőváros, 425–429.

¹¹ „inde translatus in Csepreg, celebre oppidum, ubi quidam egerit, quantas persecutiones ab haereticis sustinuerit, quam fructuose laboraverit, novit et sentit, dictum oppidum ad eius conversationem honestam et praedicationes suavitatem maxima pars antelati loci ex aviticitate haeretica in lucem verae fidei venit”. GYSMSL Csomai hiith. lt. Prot. VI. Nr. 147. Idézi Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandátorai, 16–17.

éves csepregi plébánossága alatt megejtett kisebb birtokvásárlásokkal megtette az első lépéseket magánvagyonra építése terén is.¹²

Minden jel azt mutatja, hogy működésével kegyura, Nádasdy Ferenc gróf is meg volt elégedve. Ennek tudható be, hogy a gróf támogatta őt a Kéry János győri kanonoki kinevezésével megürülő soproni plébánosságra benyújtott, egyébként sikertelen pályázatában, 1649-ben. Szenttamásy a sikertelenségen nem csüggedve Vasváry György halála után újból jelentkezett a városnál (1650).¹³ Igaz, ismét sikertelenül, mert az evangélikus többségű város nem kért a harcos csepregi plébánosból annak ellenére, hogy a soproni katolikusok komolyan támogatták őt.¹⁴ Egyházi karrierjének megindulására még további négy évet kellett várnia, amikor is Nádasdy Ferenc a Simándi István erdélyi püspök, csornai és leleszi prépost halálával néhány hónappal korábban megürült csornai prépostságra kinevezte (1653. október 18.).¹⁵ Ugyanezen a napon familiárisához, Bezerédy Györgyhez intézett levelében intézkedett arról is, hogy az előző prépost halálakor inventáriumba vett prépostági javakat adja át a frissen kinevezett prépostnak, Szenttamásy uramnak.¹⁶

A csornai premontrei prépostság magánalapítás volt, amelynek kegyurasága a Kanizsai családtól került a Nádasdy család birtokába. Noha a Nádasdyak a reformáció beköszöntével evangélikussá lettek, ennek ellenére mindig katolikus prépostokat neveztek ki, és bár a szerzetesi közösség az idők során felbomlott, de a világi pap kommandátor prépostok mégis biztosítottak valamifajta folyamatosságot. A prépostság teljes mértékű szekularizációja így nem történt meg, a kegyúr nem fordította saját célra birtokait, de nem alkalmazták azt a nemetországi gyakorlatot sem, amely evangélikus prépostok kinevezésével evangélikus egyházi célokra, pl. oktatási célokra, használta volna fel a prépostság jövedelmét. Hogy ezek a lépések nem történtek meg, abban valószínűleg a Habsburg uralkodók odafigyelése is szerepet játszott.¹⁷ Így viszont az egyházi javadalom a Nádasdyak kapcsolatrendszerének szélesítését szolgálta. A csornai prépostság a kisebb egyházi javadalmak közé tartozott, az 1598-as országos házősszeírás idején birtokain 37 házat írtak össze, miközben a szintén premontrei rendhez tartozó leleszi prépostság három megyében 274 házra kiterjedő birtokkal rendelkezett. Mindenesetre a csornai préposti kinevezés azt jelentette, hogy Szenttamásy egy fokkal feljebb lépett, az egyházi középréteg tagja lett.

Sajnos a Nádasdy-levéltár széthullása és részleges pusztulása nem teszi lehetővé, hogy Szenttamásy és pártfogója viszonyáról pontos képet alkossunk. A

¹² Farkas: Csepreg mezőváros, 431–436.

¹³ GYSMSL Sopron Város Levéltára (=SVL) [Oerteliana] Lad. LI. Fasc. 4. Nr. 48/93 et 94. *Bán János*: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1939. 184. (Győregyházmege múltjából 4/2.).

¹⁴ Uo. 185.

¹⁵ Magyar Országos Levéltár Magyar Kamara Archivuma E 150 Acta Ecclesiastica (=MOL E 150) Registrata Fasc. 37. Nr. 25. Orig. pergamenoklevél, amely „in alodio nostro Szent János” kelt. Nádasdy még 1653. augusztus 2-án utasította familiárisát, Bezerédy Györgyöt, hogy Simándi István halála után inventáltassa azonnal a prépostság jószágait. GYSMSL Sopron Vármegye Levéltára [SVML] Sopron vármegye nemesi közgyűlésének iratai 1. doboz., (Sárvár, 1653. aug. 2.)

¹⁶ Nádasdy Tamás levele Bezerédy Györgyhez. „Ex Szent János”, 1653. okt. 18. Uo. 1. doboz.

¹⁷ V.ö. a pápóczi prépostság esetét. *Bedy Vince*: A pápóczi prépostság és perjelség története. Győr, 1939. (Győregyházmege múltjából; 6.) 15.

rendelkezésre álló források alapján azonban ez a támogatás a következő évtizedekben is jelen volt, ami azt mutatja, hogy Nádasdy elégedett volt védenca működésével. 1655. december 20-án királyi kinevezést kapott Szenttamásy a rajki apátságra, ezzel újabb, kisebb javadalom birtokába került.¹⁸ Ennél jelentősebb lépést tett az egyházi hierarchiában előre, amikor 1659 nyarán az uralkodó korbáviai püspökké nevezte ki. Bár a Dalmáciában fekvő püspökség (Krbava) a XV. század óta már csak címet jelentett, és sem konkrét egyházkormányzati feladattal, sem jövedelemmel nem járt, a kialakult gyakorlatnak megfelelően a korbáviai püspöki cím mellé magyar tanácsosi kinevezés is járt, amit Szenttamásy meg is kapott.¹⁹ A kinevezéssel hősünk tagja lett a magyar katolikus hierarchia felső rétegének, igaz egyelőre a hierarchia végén foglalt helyet. Bár a kinevező oklevél nem említi név szerint, csupán általánosságban beszél a hívek ajánlásáról, eddig tett szolgálatokról, és a kinevezett képességeiről, aligha kétséges, hogy a magyar püspöki karba való ismét bejutás Nádasdy Ferenc támogatásának köszönhető.

Nádasdy támogatása még egy lépés megtételére volt elegendő. 1667. május 5-én I. Lipót Szenttamásy Mátét erdélyi püspökké nevezte ki.²⁰ Bár közvetlen elődei, Fohnay Ferenc (1663–1666) és Szegedy Ferenc (1663–1666) nem erdélyi származásúak voltak, az elődök közül többen: Simándy István (1634–1653), Pálfalvay János (1653–1656), Szentgyörgyi Ferenc (1656–1660) szintén erdélyiek voltak, és hasonló pályát futottak be, mint Szenttamásy Máté. Az erdélyi püspöki cím a 17. században elsősorban cím volt, mivel a királyi kinevezést nem követte pápai megerősítés. Ez utóbbi elmaradásának politikai okai voltak, az erdélyi fejedelem nem akart a király által kinevezett főpapot a területére befogadni, sőt egyáltalán nem akart katolikus püspököt fejedelemségében megtűrni, ezért is irányította egy vikárius az erdélyi katolikus papokat, akit a fejedelem erősített meg tisztében. A pápaság azt remélte, hogy előbb-utóbb sikerül bejuttatni a püspököt a fejedelemségbe, akit a fejedelem is elfogad. Ezért is utasította el Szenttamásy Máté megerősítését, noha pártfogoltja érdekében Nádasdy Ferenc a bécsi nunciustól is közbenjárt, és Szenttamásy nevében ígéretet tett arra, hogy megerősítés esetén hajlandó lesz a püspökségébe utazni, az uralkodó pedig hosszú emlékiratot küldött Rómába az ügyben.²¹ A megerősítés elmaradása

¹⁸ Temesváry, Erdély választott püspökei II. köt. 63–64.

¹⁹ Korbáviai püspöki kinevezésének pontos dátuma nem ismert, csupán a tanácsosi cím adományozásáé. A két kinevezés azonban a kialakult gyakorlat szerint rendszerint egymás közelébe, sokszor ugyanarra a napra esett. A tanácsosi cím kelte szintén nem problémamentes, mert a királyi könyvekbeli másolat és az eredeti, a kancelláriai fogalmazványok közé elhelyezett oklevél dátuma egymástól eltér. Az előbbin 1659. július 19. áll, míg az utóbbin 1659. augusztus 24. Egyértelmű magyarázatot nehéz az eltérésre találni. Nem kizárt, hogy a döntés július 19-én történt meg, az oklevél kiállítására azonban csak augusztus 24-én került sor, és az írnok az aktuális dátumot vezette rá az oklevélre. Ez abból a szempontból is érdekes, hogy ezek a szerint a királyi könyveket nem a tisztázatok, hanem a fogalmazványok alapján vezették. MOL A 57 Libri Regii 12. kötet pag. 250–251. és MOL A 35 Conceptus expeditionum 235 ex 1659.

²⁰ MOL A 57 13. kötet pag. 482–483.

²¹ Szenttamásy kinevezése kapcsán kialakult helyzetről: Galla Ferenc: Ferences misszionáriusok Magyarországon: a Királyságban és Erdélyben a 17–18. században. Sajtó alá rendezte Fazekas István. Budapest–Róma, 2005. 223–228. (Collectanea Vaticana Hungariae; 2.). Az erdélyi püspöki kinevezés kérdéséről általában: Jakab Antal: Az erdélyi római katolikus püspöki szék betöltésének vitája a XVII. században. Kolozsvár, 1944. (Erdélyi Tudományos Füzetek; 172.).

egyben azt is jelentette, hogy nem került sor Szenttamásy püspökké szentelésére, csak a választott erdélyi püspöki címet viselhette, illetve a frissen kinevezett erdélyi püspök továbbra is Csornán maradt, ahol jelentős tevékenységet fejtett ki.

Szenttamásy működésének egyik fontos eredménye a monostor épületének átépítése volt, amelyet kinevezésétől egészen haláláig folytatott. A másik jelentős eredmény a préposti templom újjáépítése, amely állítólag már 1658-ban készen állt. Sajnos erre vonatkozólag csak kevés információ áll rendelkezésre. A Gallya Mihály által írt életrajz szerint a püspök alapjaitól (*ex fundamento*) újjáépítette a templomot, amely a hely szűk voltahoz képest fényes, három oltárú templom volt.²² 1660-ban mindenesetre már a prépost arra ad engedélyt, hogy Fövényes György rábaközi szolgabíró egy jobbágytelek fejében a templomba temetkezzen, amelyet ő alapjaiból építtetett újjá („*ex fundamento aedificari et restaurari fecimus*”).²³ Szenttamásy a templom egyházi felszereléséről is gondoskodott, két püspöksüveget, egy pluvialét, két dalmatikát, egy kelyhet, egy monstranciát és több miseruhát adományozott neki.²⁴ Harmadik, a prépostság számára jelentős eredménye a hiteleshelyi működés újjászervezése volt 1656-ban, amelyre egy az előző évben meghozott országgyűlési határozat kötelezte őt (1655: 39. tc.). Szenttamásy az ügyek intézésére két konventuálist tartott maga mellett, jegyzőt fogadott, sőt a fennakadás nélküli ügyintézés érdekében a hiteleshelyi munkába bevonta a környékbeli plébánosokat is.²⁵ Csornai tevékenységéről igen sommásan szól a Gallya-féle *Memoria*. Ezek szerint prépostként nem hódolt sem az ivászatnak, sem az evészetnek, sem játékszenvedélynek, sem más élvezetnek, hitét nem a négy fal között élte meg, hanem kész volt azt nyilvánosan is megtenni, azaz csepregi működéséhez hasonló aktivitást fejthetett ki új állomáshelyén is.²⁶

Javadalmi sorában az utolsó egy soproni beneficium volt, amelyet a szakirodalom szerint 1668-ban szerzett meg, és amelyről halála előtt nem sokkal lemondott Matussek András győri kanonok javára.²⁷ Eddigi ismereteink szerint korábbi, 1654-ben Nyéki Vörös Mátyás halálával megürült Szentkereszt javadalomért benyújtott folyamodványa, ahol hivatkozott az előző csornai prépostok irányában megnyilvánuló városi jóakaratra, eredmény nélkül maradt.²⁸

Egyházi tisztségein túl még egy általa viselt hivatalról kell megemlékezni. A 17. század közepén a viszonylagos nyugalmat élvező Rábaköz ellen megélnékült török és különféle martalóc támadások elhárítása végett Nádasdy Ferenc gróf

²² Gallya Mihály *Memoria*-ja. GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VI. Nr. 147. V.ö. Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandátorai, 16.

²³ GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VI. Nr. 24. V.ö. Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandátorai, 16.

²⁴ Gallya Mihály *Memoria*-ja. GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VI. Nr. 147. V.ö. Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandátorai, 16.

²⁵ *Horváth Antal*: A csornai konvent hiteleshelyi működése. In: A csornai Premontrei Kanonokrend Keszthelyi Gimnáziumának jubileumi évkönyve az 1942–1943. tanévről, 5–33, különösen 13–14.

²⁶ Gallya Mihály *Memoria*-ja. GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VI. Nr. 147. V.ö. Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandátorai, 17.

²⁷ Bán: Sopron újkori egyháztörténete 221. Javadalomról lemondó levele: Csorna, 1676. jan. 16. MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 28.

²⁸ Szenttamásy Máté levele Sopron város tanácsához: Csorna, 1654. ápr. 4. GYSMSL SVL [Oerteliana] Lad. LI. Fasc. 12. Nr. 376/103.

kezdeményezésére sor került egyfajta helyi önvédelmi szervezet létrehozására, amelynek feladata a Rába folyó mentén fekvő védelmi berendezése karbantartása, figyelőszolgálat üzemeltetése, a helyi erők mozgósítása volt. A parasztvármegye-szerű szervezet élére kapitányként Nádasdy Szenttamásy prépostot javasolta, akinek hely- és problémáismeretét mutatja a grófi javaslatra Palonyai Istvánnal közösen tett válasza.²⁹ Két adat is azt mutatja, hogy a prépost valóban betöltötte a kapitányi tisztelet. Az egyik a Gallya-féle életrajzban a prépost titulusai között szereplő *capitaneus districtus fluvii Rába* cím.³⁰ A másik bizonyíték Szenttamásy Máté Bezerédy Györgyhöz, Sopron megye alispánjához intézett levele 1660. október 5-ről, amelyben beszámolt a Rábaköz előző nap végzett mustrájáról, amely után a megmustráltak egy részét ásóval-kapával az átkelők rendbehozatalára vezényelte, és tekintettel a veszélyes helyzetre a megyei mustrán való részvétel alól felmentést kért.³¹

Szenttamásy Máté életét rövid betegség után 1676. január 23-án hetven éves korában fejezte be Csornán, földi hamvait az általa újjáépített templom kriptájában helyezték nyugalomra.³²

Szenttamásy Máté személyisége és kapcsolatai

A következőkben a rendelkezésre álló források alapján Szenttamásy Máté személyisége, illetve egyházi pályájának néhány jellegzetessége kerülne vizsgálat alá. A feladatot megnehezíti, hogy kevés személyes dokumentum áll rendelkezésre, így főleg végrendelete, ingóságainak halála után felvett leltára, továbbá a hagyaték ügyében tartott vizsgálat iratai segítségével történik erre kísérlet.

Mindenekelőtt röviden szeretnék utalni arra a már ismertetésre került tényre, hogy Szenttamásy Máté erdélyi származású volt. Mint a királyságban tanuló erdélyi előtt két lehetőség állt: a hazatérés, vagy a Magyarországon maradás. Szenttamásy a maradás mellett döntött ellentétben két évfolyamtársával, László Jánossal és Szenttamásy (Thamássy) Gergellyel, akik hazatértek. Ők mindketten szép karriert futottak be otthon. László János 1659–1669 között udvarhelyi plébánosként püspöki helynök, az erdélyi katolikusok vezetője, míg Szenttamásy Gergely háromszéki főesperes lett, amely szintén fontos posztot jelentett.³³ A magyarországi tartózkodás mellett döntő Szenttamásy Máté hasonlóan szép karriert futott be. Tulajdonképpen addig jutott el, ameddig egy társadalmi kapcsolatok nélküli egyén ekkoriban eljuthatott. Több, hasonló származású 17. századi erdélyi pap, általában az övéhez hasonló karriert futott be. Így például elődje, Simándi István, vagy Pálfalvai János (1606–1663), aki utoljára szepesi

²⁹ *Gecsényi Lajos*: Elképzelések a Rábaköz önvédelmének megszervezésére a XVII. század derekán. In: SSz. 65 (1991), 343–347.

³⁰ Gallya Mihály *Memoria*-ja. GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VI. Nr. 147.

³¹ Szenttamásy Máté levele, Csorna, 1660. okt. 5. GYSMSL Sopron Vármegye Levéltára [=SVML] Sopron vármegye nemesi közgyűlésének iratai 2. doboz.

³² Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandátorai, 18.

³³ Mindkettejük pályájára számos adalékot közöl *Tóth István György*: *Litterae missionariorum de Hungaria et Transylvania (1572–1717)*. I–V. köt. Roma–Budapest, 2002–2008. III. köt. 1801, 2450–2451, 2487–2488. (Bibliotheca Academiae Hungariae in Roma, Fontes; 4.).

prépost és nagyváradai püspök volt, valamivel tovább jutott Szentgyörgyi Ferenc, aki 1662-ben váci püspökként halt meg a temesvári pasa tömlőcében.³⁴ A 17. századi magyar klérusban az erdélyi származásúak közül komolyabb karriert csupán Sennyey István mondhatott magáénak, aki királyi kancellár (1623–1635) és győri püspök lett (1630–1635). Az ő esetében azonban nem szabad elfelejteni, hogy mégiscsak főrendi származású volt.³⁵

Lippay érsek idézett levelében tudós emberként mutatta be fiatal papját. Ez a tudás azonban, amint már jelzésre került, semmi esetre sem jelentett magas tudományos képzettséget. Ismeretei inkább gyakorlati jellegűek lehettek, de a bécsi egyetemen eltöltött évek és a Pazmaneum közege elég alapot adott ahhoz, hogy a mindennapi életben felmerülő problémákat biztonsággal oldja meg. Hagyatékában összeírt 42 kötetes könyvtára mélyebb bepillantást enged műveltségébe.³⁶ Könyvtára átlagos nagyságú könyvtárnak tekinthető, amelynek összetétele is megfelel az egyházi középréteg átlagos könyvtárainak. A Szentírás latin és magyar változata, breviárium, imakönyvek, rituálé mellett, szentírás-magyarázatok (pl. Ludovicus Granatensis, Jacobus Tirini munkái), prédikációskötetek (pl. a Nagyszombatban meghalt jezsuita Mathias Faber korban igen elterjedt munkái), illetve olyan segédkönyvek voltak, mint a spanyol jezsuita Franciscus Toletus sok kiadást megért *Instructio sacerdotum*ja és a flamand premontrai Jacques Marchant népszerű *Hortus pastorum*a. Egyéni vonás, hogy a 42 kötet között több történeti munka is akad, így az antik Diodorus Siculus és Josephus Flavius mellett a kortörténész Laurentius Surius egyik műve, valamint Antonio Bonfini alkotása is. Az erősen protestáns környezetnek tudható be, hogy három eretnek munka is megtalálható volt a könyvtárban, köztük az egyik Bornemissza Péter *Cantiones funebres* című műve. Ezeket talán a csepregi plébánián találta.

Szenttamásy kis mértékben, a maga lehetőségeihez mérten, mecénásként is működött. Az Erdélyt is megjárta jezsuita, Ágoston Péter, egy fordítást ajánlott neki 1674-ben, míg az általa taníttatott Gallya Mihály *Incedium amoris* címmel tett közzé még a Pazmaneum növendékeként egy kis munkát.³⁷

Végrendelete és hagyatéki összeírása segítségével az a társadalmi közeg is felrajzolódik, amelyben élt és mozgott, e források alapján mindenekelőtt egyházi kapcsolatai rekonstruálhatók viszonylag jól.³⁸ Végrendelete a ferences rendhez való erős kötődését mutatja. Utolsó akaratában nem kevesebb, mint 1000 Ft-ot hagyott a mariánus provincia több kolostorára, Sümegre, Pápára, Győrrre, Galgócra, Kismartonra, Szombathelyre, Sopronra és a komáromi rendházra.

³⁴ Pálfalvai: Temesváry, Erdély választott püspökei, i.m. I. köt. 35–42., *Kollányi Ferenc*: Esztergomi kanonokok 1000–1900. Esztergom, 1900. 243. Szentgyörgyi: Temesváry, Erdély választott püspökei I. köt. 43–48, Kollányi: Esztergomi kanonokok 257–259.

³⁵ Váci Egyházmegyei Almanach 1970. Szerk. Bánk József püspök. Vác, 1970. 157–158. (az életrajz Galla Ferenc munkája).

³⁶ A könyvlista Szenttamásy csornai ingóságainak összeírásában található: MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 25.

³⁷ *Ágoston Péter*: Mennyei dicsőség, avagy az üdvözült szentek örökké megmaradó boldogságok és helyek. Nagyszombat, 1674. (RMK I. 1170). *Gallya Mihály*: *Incedium amoris*. Viennae, 1670. (RMK III. 788.)

³⁸ Végrendelete megjelent: Temesváry, Erdély választott püspökei II. köt. 86–93. Hagyatéka összeírásai és a körülötte kibontakozó vita iratai: MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 26, 31, 35, 38–62.

Szoros, minden jel szerint baráti kapcsolat fűzte Szenttamásyt Gencsy Egyed főapáthoz és a szentmártoni bencés kolostorhoz. A bencés főapátot végrendelete egyik végrehajtójává jelölte ki, ráhagyott továbbá egy aranyozott ezüst mosdót, egy aranyozott ezüst palackot, valamint hat lovat hintóval együtt, ugyanakkor 1000 Ft-ot hagyott a kolostorra, további 100 Ft-ot 200 mise mondására lelki üdvéért, végezetül egyik püspöki gyűrűjét. Végrendelete másik végrehajtójává a később szép karriert befutó Matussek András székesegyházi főesperest választotta, akivel mint a szomszédos Barbacs plébánosával került barátságba.³⁹ A kettejük között fennálló barátságot támasztja alá az a már említett tény, hogy Szenttamásy Matussek javára mondott le soproni javadalmáról.

Első látásra meglepő, hogy a végrendeletben nem került megemlítésre a jezsuita rend, amelynek iskoláiban nőtt fel Szenttamásy Máté. Ez csupán első látásra meglepő. A katolikus kléruson belül első pillanattól kezdve jelen volt egy olyan réteg, amely ellenszenvvel viseltetett a jezsuita renddel szemben. Ezt az ellenszenvet a rend kiterjedt oktatási tevékenysége sem volt képes enyhíteni, sőt a szigorú jezsuita nevelési elvek arra fel nem készült világi kispapokon történő alkalmazása újratermelte ezt a réteget. Úgy tűnik, hogy Szenttamásy számára gyermekkorának meghatározó élményét a Székelyföldön működő ferences rend jelentette, és noha a jezsuiták iskoláit látogatta, irányukban nem alakult ki érzelmi kötődése.

Szenttamásy gondoskodott konventuálisairól is. Így a csornai konventben élő Rosa Lukácsról, 200 Ft-ot hagyva neki, továbbá egy viselt reverendát és egy használt bélelt mentét, nem feledkezett meg a már többször említett csornai születésű Gallya Mihályról sem, akit a prépost saját költségen taníttatott a Pazmaneumban, ő 100 Ft-ot kapott.⁴⁰ Megemlékezett a csornai hiteleshelyi munkájában résztvevő csornai plébánosról, Nigri Istvánról is és a konvent jegyzőjéről, a világi Gyelli (Ieli) Tamásról is.⁴¹ A végrendeletben felbukkanó, ötven forintot kapó negyedik egyházi személy, Szárhegyi (Saarhegy) Mihály viszont Erdély felé mutat, amennyiben azonos azzal a pappal, akit Szelepcsényi György érsek küldött 1666-ban Erdélybe.⁴² Sajnos erről a kapcsolatról további adat nem maradt fent.

A halálán lévő prépost kisebb-nagyobb hagyományokat tett a csornai, illetve környékbeli templomokra. Magára Csornára két aranyozott ezüst poharat hagyott azzal, hogy belőlük kelyhet készíttessenek. A dőri és barbacsi templomban oltárkészítésre tett hagyatékot, könyveiről pedig úgy rendelkezett, hogy szegény, rászoruló plébánosok között kerüljenek szétosztásra.

Nehezebben foghatók meg a püspök világi kapcsolatai. Bár a hiteleshelyi munka lehetőséget adott a helybeli nemességgel való szorosabb kapcsolat felvételre, úgy tűnik, hogy mélyebb beágyazódás nem történt meg. Ennek talán

³⁹ Matussek személyére: *Bedy Vince*: A győri székeskáptalan története. Győr, 1938. 440–441. (Győregyházmegye múltjából; 6.), Fazekas: Pazmanium, 85.

⁴⁰ Rosa személyére: *Veress Endre*: A római Collegium Germanicum magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai. Budapest. 1917. 46., Horváth: A csornai konvent hiteleshelyi működése 27. Gallya személyére: Fazekas: Pazmanium 99., Horváth: A csornai konvent hiteleshelyi működése 27.

⁴¹ Nigri pályájára: Fazekas: Pazmanium 87., Horváth: A csornai konvent hiteleshelyi működése 27.

⁴² *Beke Antal*: Az erdélyi káptalan levéltára Gyulafehérvárt. In: Történelmi Tár (1895), 652, 1773. sz. regeszta.

az eltérő felekezeti lehetett az oka. A rábaközi közép- és kismemesek felekezeti váltása hosszabb időt vett igénybe, sőt közülük sokan megőrizték evangélikus hitüket. A hagyatéka kapcsán tartott vizsgálatok, illetve végrendelete azt mutatja, hogy a prépost egyházi személyeken túl elsősorban saját alkalmazottaival, ispánjaival, inasaival, a konvent jegyzőjével érintkezett, akik közül többen a csornai és farádi kismemesek közül kerülnek ki (Farád: Kiss György és Mihály, Kados (Kádas) György, Csorna: Tóth aliter Barbely István, György István). Közülük a végrendelet tanúsága szerint a Farádon lakos Kiss Györgynek és fiának nemességét is szerzett.⁴³ Egy hiteleshelyi felvallás szerint Kádas György ifjúkorától a szolgálatában állt, és különösen a prépostsági kastély és a templom építése idején tett neki komoly szolgálatokat, amelyeket most egy jobbágytelek zálogba adásával viszonzoz.⁴⁴ A préposti háztartás egyébként nem volt nagy: a két inason, porkolábon, két lovas szolgán, szakácson, kocsison és fullajtáron kívül egy kertész tartozott még hozzá. Ugyanakkor a világi társadalmon belüli elismertségét jelzi a rábaközi kapitányi tiszte, amelyről fentebb már megemlékeztünk. E a hivatal viselőjének jó szervezői képességekkel is kellett rendelkeznie.

Az ügyesen gazdálkodó Szenttamásy a pénzhiányos magyar világban komoly kölcsönügyletbe keveredett nagy patrónusával, Nádasdy Ferencsel, aki lefogásakor 11 000 Ft-tal tartozott neki három különböző kölcsönből kifolyólag: 1662. május 18-án 4000 Ft-ért Farád falut vette a gróftól zálogba, 1665. november 3-án pedig ugyancsak 4000 Ft-ért Alsópásztorit, 1668. november 10-én pedig további 3000 Ft-ról állított ki záloglevelet.⁴⁵ Ez az összeg szolgál majd később a prépost által erdélyi papnevelésre tett alapítvány anyagi alapjául, amelyről még szó esik.

Szenttamásy rendezett gazdaságot hagyott maga után. A 17 faluból húzott különböző jobbágyi szolgáltatások mellett a prépostság számára fontos bevételt jelentett a Csornán és Lédecen (ma Sopronhorpács része) kialakított majorság. A csornai majorság, amelyet a magyar nyelvű összeírás „pajtás kertnek” nevez gabonatarólas mellett magába fogadta a prépostság állatállományát is, amely szarvasmarhákból (hat ökör, 18 tehén, 9 tulok, 2 bika, 15 tinó), illetve disznókondából állt (64 emse és ártány, továbbá 26 süldődísznő).⁴⁶ A Szenttamásy által újjáépített ledéci majorságban ezzel szemben alig volt lábasjószág, csupán két tehenet, egy borjút és némi szárnyas jószágot inventáltak, az itteni gazdálkodás inkább a gabonatermelést célozta (búza, rozs, abajdanóc).⁴⁷ Az ebben a korban a gabona mellett nélkülözhetetlen élelmiszernek, és ezáltal fontos bevételi forrásnak

⁴³ Temesváry: Erdély választott püspökei, II. köt. 92.

⁴⁴ Szenttamásy Máté prépost felvallása Kádas György javára egy farádi jobbágytelekről, aki „in restitutione castelli et ecclesiae Chornensis indefesse et constanter praestitisse, promptamque semper animam exhibuisset”, 1672. júl.12. GYSMSL Csornai hith. lt. Prot. VII. Nr. 71.

⁴⁵ A kölcsönügyletre vonatkozó iratok: Österreichisches Staatsarchiv Allgemeines Verwaltungsarchiv Finanz- und Hofkammerarchiv Hoffinanz-Ungarn r. Nr. 243. 1673. május fol. 167–180.

⁴⁶ Kóvér Gábor inventáriuma Csornáról, 1676. jan. 23. MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 31.

⁴⁷ Gorup Sámuel és Czuppon Mihály összeírása, 1676. jan. 24.

számító bort a prépostság számára a külön intéző által igazgatott márcfalvi szőlőbirtok adta, illetve a Győr megyei Nagybaráton termelték.⁴⁸

A püspök rendezett viszonyait mutatja, hogy viszonylag nagy mennyiségű készpénzről tudott számot adni, amikor halálát közelegni érezte. Őt erszéyben 5213 Ft 50 dénár felett rendelkezett ekkor, négy közülük valószínűleg napi használatra szolgált, háromban ugyanis 500-500 Ft volt, a negyedikben pedig csupán 73 Ft 50, az ötödik vörös kamuka erszéyben lévő 1100 arany lehetett a külön kezelt tartalék. A birtokszerzések és építkezések mellett arra már nem sok pénz jutott, hogy reprezentációs céllal fényes műtárgyakat csináltasson. Halálát közelegni érezve Szenttamásy összeíratta legértékesebb ingóságait, amelyek a következők voltak: két aranyozott ezüst fedeles kanna, két aranyozott ezüst egymásba csúsztatható pohárkészlet, tizenkét darab ezüstkanál, két darab aranyozott ezüst palack, két darab aranyozott ezüst sótartó, egy aranyozott ezüst mosdótál kannával együtt, és két darab aranyozott ezüst csésze „pogány képekkel” és egy arany lánc.⁴⁹ A püspök halála után készült összeírás azt mutatja, hogy a konvent épülete, beleértve Szenttamásy lakóhelyiségeit is, meglehetősen szolidan volt berendezve. Az „úr boltjában” a negyvenkét darab könyv mellett egy almárium, kispolc, ágy, asztal volt található, a mellette összeírt „úr házában” hét darab kép, kárpit, hat darab faszék, négyszögletű asztal, egy óra, kemence, két darab pad állt még.⁵⁰

Szenttamásy kapcsolata erdélyi rokonaival nem szakadt meg. Családtagjai közül bőkezűen gondoskodott Csíki Jánosról, aki szili birtokát kapta meg 1675-ben.⁵¹ A végrendeletben, majd a tanúvallatások során többször előkerült az anyai ágon rokon 25 éves Sajghó Ferenc, aki a nagybácsi hagyatékából 2000 Ft-ot kapott, mégis számtalan holmit vett magához később annak halála után, jogellenesen. A végrendeletben rokonként került említésre még egy közelebbről meg nem jelölt Balázs deák is, aki azonban csupán hat ezüstkanalat kapott. Kérdés, hogy rokon volt-e vagy csak földi a mindössze 16 forintot öröklő Szenttamásy Ferenc.

A püspök mentalitásáról sokat elárul, hogy vagyona nagyobb részét nem rokonaira, hanem karitatív célokra, kolostorokra, szegényekre, valamint alkalmazottaira hagyta. Legnagyobb hatású lépése kétségkívül a nagyszombati generális szemináriumhoz (*collegium generale*) kötött 11 000 Ft-os alapítványa volt, amely egyszerre négy erdélyi származású kispapnak tette lehetővé, hogy Magyarországon tanulmányokat folytasson. Ezzel Szenttamásy csatlakozott elődjei, Simándi István és Szentgyörgyi Ferenc alapítványaihoz, akik közül az előbbi két növendék javára tett alapítványt, utóbbi pedig 1663-ban 1000 Ft-ot tett le kispapok képzésére.⁵²

⁴⁸ A márcfalvi intéző minden jel szerint alaposan vissza is élt a szabadság adta lehetőséggel, erre vonatkozólag több levél és egy tanúvallatás is található a püspök hagyatékára vontkozó iratok között. MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 33, 36, 39.

⁴⁹ Az összeírás 1676. január 9-én, két nappal a végrendelet elkészítése előtt készült. MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 26.

⁵⁰ Uo. Fasc. 37. Nr. 31.

⁵¹ Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandatorai 18. MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 32.

⁵² Galla: Ferences misszionáriusok, 166.

Végrendelete megtétele után tíz nappal, 1676. január 21-én a halálos beteg püspök még egy kiegészítő rendelkezést hozott. Valószínűleg az 1625-ben II. Ferdinánd által főpapi végrendekezést szabályozó dekrétum lebegett a szeme előtt, amely előírta a végekre teendő hagyatékok, amikor csornai és ledéci majorságának minden lábasjóságát, a márcfalvi borokat, illetve a majorságban lévő gabonát, a végrendeletben szereplő 300 köből kivételével, a végekre hagyta.⁵³

Az, hogy Szenttamásy szépen gondoskodott rokonairól és beosztottairól, nem jelentette azt, hogy nem következett be az, amely már annyi más főpap halálakor lejátszódott. A püspök még meg sem halt, máris megkezdődött hagyatéka széthordása, az általa gazdagon jutalmazott személyek sem voltak restek, ki mit tudott, azt vett magához. A meghalt püspök ingóságairól jó képet adnak és a pillanatok alatt lejátszódó széthordás mértékét is jól mutatják a prédálás kapcsán felvett tanúvallomások. Közülük példaként álljon itt a meghalt főpap egyik inasa, a huszonnégy éves Kis Mihály által tett vallomás: „Ad primum punctum tudja, hogy néhai Szentthamasy Mathé csornai prépost uram önegységének aranya volt tizenegy száz s kilenc, mivel inassa volt közönsiges pénzt nem tudja mennyi volt. Ad secundum punctum tudja, hogy [ez]üst pohara volt nyolc kicsiny, öregebb aranyos pohár volt öt egyben járó, kire járó volt öreg kettő, két [ez]üst palackja, két mosdója, egyik [ez]üstös, másik aranyos kannáival együtt, tizennyolc ezüst kalán, két aranyos csészéje, két aranyos kannája, egy ezüst nyelű kési villástul. Ad tertium punctum tudja, hogy volt három köntöse, egy nyesttel béles bársony mentéje, két selyem posztó rókamállal béles mentéje, egy bársony dolmánya, más egy világos kék tubán (!) dolmánya, két reverendája materiából való, egy palástja is volt materiából csinált, egy posztó köpenye, két nyusztal bélelt süvege... Ad quintum punctum tudja, hogy szegény megholt urnak ezüst, s aranymívít és egyéb ruházatját, akiket följebb ezen fátens megnevezett mind testamentárius uraimék, szentmártoni apátúr uram önegysége és Mattusek uraimék vittik el, tudgya azt is, hogy Kadas György öt ezüst kalanját vitte el szegény úrnak, az hatodikat el lopták túle. Egy ezüst sőtartóját praefectus uram deákja János deák vitte el. Tudja azt is, hogy Sajgó Ferenc ez nyolc ezüst pohárnak egyikét elvitte. Szilsárkányi Pottyondi Ferenc a suppellatját elvitte, Szenttamassy Ferenc egy lepedőt, Balás deák is holmi aprólékos fejtér ruházatot vitt el. Ezen fátens vallja magáról, hogy két asztalkeszkenőt vitt el, megint egy ruhatisztító seprút, egy darab failandest (!), posztót is. Az kulcsár egy szekéren búzáját, árpáját, zabját vitte el, egy akó borátis vitte el. Borbély István egy üveg palackját, egy ezüst tükörit, egy tesseniey [tescheni ?] puskáját, egy viseltes szőnyeget vitt el. Az kulcsár megint két lapos vasat, egy csoroslyát, egy vasas boronáját, egy zsák borsóját, aszalt szilvát egy fél köbölre valót, egy fazék vajat vitt el. Gróf Esterhás Pál uram önegysége csornai ispánja két hordó borát, buzáját, zabját felelt vitt el.”⁵⁴

Történet mindez annak ellenére, hogy a Magyar Kamara kivételesen gyorsan reagált. Már a halál napján, 1676. január 23-én megérkezett Csornára Kövér Gábor, az egykori Nádasdy-birtokok kamara által kijelölt jószágkormányzója, aki

⁵³ MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 29.

⁵⁴ Szentmártoni Pottyondy Ferenc szolgabíró és esküdtje, Rosta György tanúvallatása Szenttamassy Máté elvitt ingóságai ügyében, Csorna, 1676. febr. 15. MOL E 150 Reg. Fasc. 37.

elvégezte a javak összeírását, január 24-én pedig Gorup Sámuel és Czuppon Mihály a léceci majorságot inventálta.⁵⁵ Néhány hét múlva Csornáról Hegyköre szállították a végekre hagyott gabonaféléket, továbbá a lábasjóság eladásából származó pénzt. A 630 Ft mellett a kincstár jelentős mennyiségű búzához, rozshoz és borhoz jutott.⁵⁶

A végrendelet végrehajtása körül egyéb problémák is akadtak. Mire a Magyar Kamara által kiküldött Ghillány György kamarai tanácsos és Mednyánszky Pál titkár megérkezett Csornára, a végrendeletben megjelölt 6558 Ft 50 dénárnyi legatumra már csak 4938 Ft 50 dénár készpénz jutott, köszönhetően a két végrendeleti végrehajtó, Gencsy Egyed főapát és Matussek András tevékenységének. A Kamara emberei és a főapát között emiatt vita is támadt, mert előbbi a vagyon többi részéből akart eleget tenni a végrendeletnek, míg Ghillány és Mednyánszky azt már a kincstár tulajdonának nyilvánította.⁵⁷ Gencsy Egyed számára még további kellemetlenséget hozott magával az ügy. Sebestyén András, az új csornai prépost ugyanis Szelepcsényi György érseknél panaszt emelt a főapát által elvitt holmik miatt. A főapát tagadta az ellene felhozott vádakot és arról írt az érseknek, hogy csupán a rárótt feladatokat teljesítette: „Az kelyhek megcsináltatásában relegálom magamat csornai plébános uramra, ő kegyelme tehet conscientiosa relatiót felőle, hogy harminczöt latnyi bec sületes kelyhet csináltattam az ott valo templomra, kinek aranyozására négy aranyat, csináltatására kilencz forintot adtam, nyomott pedig az két pohár ötvenkét latot. Ebből már megtetszik, ha defraudálni akartam-e az szentegyházat. A szőnyegeket pedig szemeimmel sem láttam, nem hogy kezemhez jutottak volna.”⁵⁸ Ilyen problémákhoz vezetett egy látszólag jól rendezett végrendelet.

Ha Szenttamásy Mátét nem is lehet a katolikus megújulás kiemelkedő képviselői közé sorolni, személyisége és pályája azt jelzi, hogy a katolikus megújulás a 17. század közepén Magyarországon már tudott olyan embereket kitermelni, akik életüket a megújulás szellemében élték le és annak legfontosabb értékeit közvetíteni is képesek voltak. Ezek közé tartozott Szenttamásy is, aki a rábaközi katolicizmus megerősítésével, a csornai prépostság anyagi alapjainak megerősítésével, a prépostsági templom és a konvent újjáépítésével egyházának jelentős szolgálatot tett.

⁵⁵ Uo. Fasc. 37. Nr. 31, 32.

⁵⁶ A kincstár által átvett gabona és más ingóságok listája, 1676. ápr. 20. Uo. Fasc. 37. Nr. 48.

⁵⁷ Horváth: A csornai premontrei prépostság kommandátorai, 19. Ghillány és Mednyánszky jelentése: Pozsony, 1676. máj. 25. MOL E 150 Reg. Fasc. 37. Nr. 48.

⁵⁸ *Molnár Szulpicz*: A pannonhalmi főapátság története. Negyedik korszak. Nagy háborúk kora, a magyar Szent-Benedek-Rend fölözlatása és föléledése, 1535–1708. In: A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története IV. (főszerk.:) Erdélyi László. Bp., 1906. 106–107.